

Machinestempels als verzamelgebied (5)

Jos M.A.G. Stroom.

In de vorige aflevering hebt u kunnen lezen dat er in Nederland in de vlagstempels geen commerciële reclame mag staan. Na de beruchte zaak tegen de Blue Band reclame in 1924 zijn die regels aangescherpt. Vanaf dat moment mogen in stempelvlaggen uitsluitend algemene zaken en onderwerpen van sociale, culturele of maatschappelijke aard voorkomen. Maar zoals hierna zal blijken: die zijn er volop!

In dit artikel wil ik u wijzen op de mogelijkheid om stukken met Nederlandse postzegels te vinden met een toepasselijk vlagstempel. Met deze stempels kunt u uw verzameling verrijken, en ook voor thematische collecties vormen stempelvlaggen een welkome aanvulling. Vlagstempels zijn te groot om op een postzegel te passen, dus u mag de zegels niet afweken.¹⁹ In deze aflevering worden een aantal voorbeelden beschreven, maar dat is niet meer dan het topje van een enorme ijsberg. Het is een heel aantrekkelijk gebied en voor de "snuffelaar" een grote uitdaging om in grote stapels poststukken op strooptocht te gaan. Want zoeken is het wel. Sommige stempels zijn gemakkelijk te vinden, voor andere zal dat aanmerkelijk moeilijker zijn. Maar de combinatie van stempel-op-zegel levert toch altijd weer een juweeltje op....

29. (linksboven) Fragment van een kaart met Kinderpostzegel NVPH 168, met de tekst "Koopt thans **!** weldadigheids- / postzegels / voor het Kind" in een kastje, van 23 december 1927.

30. (rechtsboven) Stempel op een brief van 10 december 1930 op zegel NVPH 234, eerste dag van uitgifte. Voor de specialisten: tussen de 's en de G van 's Gravenhage staat, anders dan in afbeelding 29, nu geen streepje. Volgens de *Catalogus v.d.Wart* is dit een ander stempeltype.

31. (links onder) Reclamestempel voor Kinderzegels uit 1949: behalve een slogan om de verkoop van kinderzegels te bevorderen is er ook een meisje en een jongen afgebeeld. Op postzegel NVPH 546, met datum 28 december 1949.

32. (rechts onder) Nogmaals reclame voor kinderzegels, nu niet om te "kopen" maar om te "plakken"! NVPH zegel 1022, uitgegeven in november 1972 en gestempeld op 2 januari 1973.

De start van het gebruik van reclaimslogans ging over een moeilijke weg. De eerste emissie postzegels waarvoor reclame in de vlaggen van de stempelmachines is gemaakt, waren de Kinderzegels van 1925. Bij de eerste emissie - in 1924 - had de Bond tot Kinderbescherming ook al verzocht om dit te mogen doen, maar dat verzoek werd afgewezen. In 1925 had de Bond meer succes en werd de aanvraag toegewezen, zodat in Amsterdam, 's Gravenhage en Rotterdam in een stempelvlag reclame voor de verkoop kon worden gemaakt.³³ Sederdien is dat jaarlijks herhaald. Ook het latere Comité voor de Kinderpostzegels voerde een stevig marketingbeleid. De afbeeldingen 29 en 30 zijn vroege voorbeelden; in latere jaren zijn diverse andere modellen gebruikt, zoals b.v. te zien is in de afbeeldingen 31 en 32.

Na de eerste series toeslagzegels (Tbc 1906, Toorop 1923, en vanaf 1924 de Kinderzegels) nam het aantal verzoeken om Weldadigheidszegels uit te geven sterk toe. In 1927 het Rode kruis, 1928 de Olympiade, 1930 Rembrandt, 1931 Goudse Glazen, 1932 A N W en 1933 Zeemanszegels. Voor 1934 waren ook al aanvragen ingediend door het Nationaal Crisiscomité en wederom de Vereniging tot bestrijding van de tbc, en toen er nog méér aanvragen volgden werd het idee geboren om jaarlijks 4 zegels uit te geven voor zowel sociale als culturele doelen. De betrokken Ministers (Sociale zaken en Onderwijs, Kunsten & Wetenschappen) dienden in overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken (PTI) de opbrengst te verdelen.³⁴

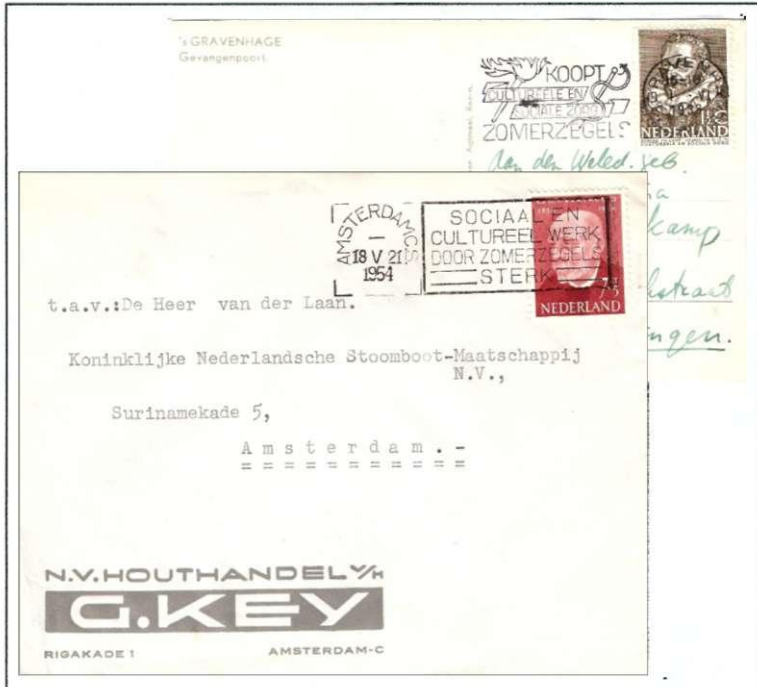

33. (linksboven) Olympiade vlagstempel op NVPH 214 op een drukwerkenveloppe van 4 april 1928.

34. (rechtsboven) Vlagstempel "Rembrandt-zegels verkrijgbaar" van 24 februari 1930, op NVPH 229, één van de 3 Rembrandt-zegels die van 15 februari t/m 31 maart 1930 zijn uitgegeven, ten bate van de Vereniging Rembrandt tot behoud en vermeerdering van kunstschatten in Nederland. Het tarief van 5c was bestemd voor interlokale briefkaarten of voor lokale brieven.

35. (onder) Vlagstempel "Koopt de A.N.V.V. postzegels"..., met molen, knotwilt en huisje. Blijkens aantekeningen op het betreffende poststuk is het stempel en ontwerp van Fré Cohen. Dit stempel heb ik nog nooit op een ANVV zegel gezien.

Voor enkele van de hiervoor genoemde Weldadigheidszegels is stempelreclame gemaakt (Afbeeldingen 33, 34 en 35) en ook in de eerste drie jaar van de Zomerzegels, die voor het eerst verschenen in 1935, wordt promotie gemaakt met een vlagstempel. In Afbeelding 36 ziet u het stempel uit 1938; vanaf 1947 wordt dan een aantal jaren achtereen de vlag gebruikt met tekst in een kastje (Afbeelding 37). Daarna volgen er (in resp. 1962, 1970 en 1990) nog drie andere varianten.

36. (boven) Koopt Zomerzegels met "fakkel" van 1 juni 1938 op kaart met zegel NVPH 305.

37. (onder) Zomerzegelvlag op NVPH 643, lokaal brieftarief

Of er bij een speciale emissie ook een stempelvlag verscheen, was afhankelijk van de aanvragers ervan. Maar veel van hen hebben dat wel gedaan en de hoeveelheid stempels met bijpassende slogans is dan ook erg groot. Ik zal hierna slechts een aantal voorbeelden geven en wil het aan uw eigen initiatief overlaten om zelf verder op speurtocht te gaan.

Naast de Zomerzegels en Kinderzegels zijn ook de Rode Kruiszegels regelmatig verschenen. Ze zijn voor het eerst uitgegeven in 1927, en vanaf 1949 zijn er emissies om de 4 of 5 jaar. Hoewel er tussen 1946 en 1983 in totaal 13 verschillende vlagstempels zijn gebruikt met reclame voor acties t.b.v. het Rode Kruis, hebben

alleen de vlaggen in 1952 (Afb. 38), 1957, 1972 en 1983 (Afb. 39) betrekking op de speciale postzegels. »

Ook de ICEM Vluchtelingenzegels werden verkocht om geld in te zamelen. En behalve door het kopen van toeslagzegels kon dat ook door te storten op het in de stempelvlag genoemde gironummer 333 (Afbeelding 40).

38. (linksboven) Reclame voor het gebruik van Rode Kruiszegels in 1953, 1 sept.
op NVPH 607.

39. (rechtsboven) Reclame voor het kopen van Rode Kruiszegels in 1983, 30 aug.
op NVPH 1291.

40. Steunpostzegelactie / Vluchtelingenvervoer / postgiro 333 / ICEM 's-Gravenhage,
21 febr. 1966 op zegel NVPH 856.

Maar er zijn ook veel andere typen emissies die een stempelvlag meekregen. Een groot deel daarvan wordt gevormd door Jubileumzegels. Een aantal voorbeelden daarvan zijn te zien in de afbeeldingen 41 t/m 45.

- 41. (linksboven) Universiteit Utrecht / 1636-1936 / herdenking 22-27 juni, 6 juni 1936 op NVPH 287.
- 42. (rechtsboven) 100 jaar / Spoorwegen / in Nederland, 18 sept. 1939 op NVPH 325.
- 43. (midden) 1 mei 1952 / 50 jaar / Staatsmijnen in Limburg, 29 mei 1952 op NVPH 582.
- 44. (links onder) KLM 1919-1959 met kroontje en vliegtuig, 11 sept. 1959 op NVPH 729.
- 45. (rechtsonder) Pakje met tekst 1881-1981 / 100 jaar / pakketpost, 19 mei 1981 op NVPH 1220.

Een andere vorm van Jubilea zijn de herdenkingen van beroemde persoonlijkheden. Ook hier een selectie:

- 1200 Sterfdag Willibrord, 1939 (Afb. 46),
- 1200 verjaardag van de moord op Bonifatius, 1954 (Afb. 47),
- 350 geboortjaar Michiel de Ruyter, 1957 (Afb. 48),
- Vierde eeuwfeest Unie van Utrecht, 1979 (Afb. 49) en
- 100 jaar Philips, 1991 (Afb. 50).²⁰

46. (linksboven) Willibrord / herdenking / 739-1939 Utrecht | tentoonstelling | kloostergang, 16 juni 1939 op NVPH 323.
47. (midden links) Dokkum / Bonifatiusstad / 3-24 juli 1957, 12 juli 1954 op NVPH 646.
48. (linksonder) De Ruyter / tentoonstelling / 24 maart-16 juni / Rijksmuseum Amsterdam / 3 juli-16 sept. Vlissingen, 9 juli 1957, op NVPH 693.
49. (rechtsboven) Unie van Utrecht / 1579-1979 / gronslag van Nederland, 23 jan. 1979 (fd) op NVPH 1172.
50. (rechtsonder) Philips in logo / centennial 1891-1991, 15 mei 1991 op NVPH 1472.

Als u op zoek gaat, zijn er zeker nog 3 of 4 keer zoveel mogelijkheden te vinden als ik hier genoemd heb. Als uitsmijter nog een paar gebeurtenissen die herdacht zijn met een postzegel en een vlagstempel:

Floriade, zomerzegels 1972 (Afb. 51),
 Termen Heerlen, 1977 (Afb. 52) en
 Einde 2e wereldoorlog, 1980 (Afb. 53).

51. (linksboven) Floriade 1972 / Amsterdam / 30 maart-1 oktober, 27 juni 1972
op zomerzegel NVPH 1003.
52. (linksonder) Heerlen / thermen / museum / geopend, in Romeinse pot, 15 februari 1978
op Zomerzegel 1977, NVPH 1133.
53. (rechts) einde strijd Oost-Azië / 15 augustus 1980 / einde 2' wereldoorlog,
15 augustus 1980 op NVPH 198.

En tenslotte het Wereldnatuurfonds, een internationale organisatie met de Pandabeer, die ook voorkomt op een stempelvlag uit Zwitserland (Afb. 54 en 55).

Bij veel zegels bestaan ook bijbehorende handstempels (gelegenheidsstempels). Een enkele keer is er sprake van beide. Toch zal de combinatie daarvan niet veel voorkomen, tenzij als "maakwerk" (Afb. 56).

Ik wens u veel succes op uw speurtochten.

54. (linksboven) *Steun / het wereld natuur fonds met panda, 18 sept. 1984 (jdc) op NVPH 1314.*
55. (linksonder) *Rettet / Natur und / Tierwelt / postbecke VIII 58957 / World Wildlife Fund Zurich, Interlaken, 5 juli 1963.*
56. (rechts) *75 jaar / korfbal / 1903-1978 met kofen bal, 5 juni 1978, met zowel een vlag-stempel (Utrecht 5 VI 1978) als een gelegenheidsstempel Zeist 3 juni 1978, op NVPH 1160.*

Noten.

17) Ik wil hier nog eens herhalen dat het verzamelen op geheel stuk de voorkeur verdient boven het uitknippen van de stempels.

18) De afwijzing in 1924 werd gebaseerd op het advies van de landsadvocaat om in stempels geen reclame toe te laten. Dit was nog een nasleep van de Blue Band processen in 1924, die nog vers in het geheugen lagen. In 1925 gebruikte de Bond tot Kinderbescherming in haar argumentatie dat het hier geen concurrentie betrof, en dat had een gunstig besluit tot gevolg. Bron: Handboek Postwaarden Nederland, C3, blz. 2-3 en C4 blz. 3.

19) Handboek Postwaarden Nederland, C23, blz. 2-3.

20) Rubriek M in de Catalogus Machinestempels, F.W. van der Wart, Po & Po, 6e druk, 1991.

21) Formeel is de Philips vlag (en de postzegel natuurlijk ook) een stempel dat concurrenten in het geweer zou kunnen brengen, zoals bij het Blue Band stempel in 1924. Maar de geest van onze moderne tijd zal bij het gebruik hiervan in 1991 wel een rol bij hebben gespeeld, in combinatie met een vorm van nationale trots.